

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет іноземної філології
Кафедра англійської мови та методики її викладання

НАВЧАННЯ ГРАМАТИКИ ЗАСОБАМИ МАЛИХ ПОЕТИЧНИХ ФОРМ

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти “бакалавр”

Виконала: студентка IV курсу, 451 групи
Спеціальності: 014.02. Середня освіта
(мова і література англійська)
Освітньо-професійної програми:
Середня освіта (мова і література
англійська)
Лисенко Аліна Андріївна

Керівник: к. філол. н., доцент
Базилевич Наталія Вікторівна

Рецензент: к. філол. н., доцент
Присяннікова Яна Миколаївна

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретико-методичні засади формування англійськомовних граматичних навичок у середній загальноосвітній школі	6
1.1. Сучасні методи навчання граматики англійської мови	6
1.2. Етапи формування граматичних навичок	12
1.3. Типи вправ для навчання для розвитку граматичних навичок	16
РОЗДІЛ 2. Практичний аспект формування граматичних навичок учнів середньої школи з використанням малих поетичних форм	19
2.1. Відбір поетичних текстів.....	19
2.2. Складання системи вправ для розвитку граматичних навичок у 8-му класі	28
2.3. Система вправ для навчання граматики учнів 9 класу	37
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49

ВСТУП

Головне завдання вчителя англійської мови полягає в допомозі учням засвоїти мовні навички і ознайомитись з культурою англомовних країн. Одним із найефективніших способів навчання граматики є використання засобів малих поетичних форм. За допомогою їх, вчитель має змогу розширити кругозір своїх учнів у найближчий час, пояснити специфіку звичаїв, традицій і цінностей іноземної культури. Віршовані тексти сприяють збагаченню уяви учня і розвитку його творчих здібностей. Всі це грає величезну роль при створенні соціокультурної картини світу учня.

Наша робота присвячена формуванню граматичних навичок в учнів з опорою на малі поетичні форми. Цій темі присвячено ряд робіт вітчизняних та закордонних учених, серед яких треба виділити праці О. Павлової, О. Носович, Г. Рогової, Ю. Комарової, Н. Абієвої, Л. Кемероната інших.

Ефективність використання поетичного матеріалу з метою формування граматичних навичок незаперечна, але про неї ми можемо говорити лише в тому випадку, якщо викладач враховує усі фактори, які сприяють її досягненню, і нейтралізує можливі перешкоди, які б могли завадити цьому процесу.

Використання віршів може здійснюватися з різними навчальними цілями. Учень має звертати увагу як на фонетичний аспект, так і на лексичний, але в нашій роботі ми звертаємо увагу на граматичні сторони різних поетичних творів. Головною причиною вибору цієї теми, є практична ефективність використання поетичних творів для формування граматичних навичок.

Актуальність вибраної нами теми обумовлена широким використанням поетичного матеріалу при формуванні мовних та граматичних навичок учнів. На сьогоднішній день бажаючі вивчити іноземну мову, можуть виявити велику кількість підручників і посібників, що містять поетичні твори із завданнями на відпрацювання певних граматичних навичок. Цей вид роботи має потенціал і

може бути використаний не тільки в рамках шкільної програми, а й при індивідуальному або самостійному видах роботи.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами. Проблематика дослідження безпосередньо пов'язана із науково дослідною темою кафедри англійської мови та методики її викладання Херсонського державного університету «Пріоритетні тенденції розвитку методики викладання іноземних мову середніх та вищих навчальних закладах» (державний реєстраційний номер 0117U006791).

Об'єктом нашого дослідження є формування граматичних навичок учнів середньої школи.

Предметом дослідження є процес навчання граматичними засобами текстів малих поетичних форм.

Мета нашої роботи полягає в розробці комплексу вправ з опорою на поетичні тексти. Відповідно до мети були поставлені такі **завдання**:

- ознайомитися з особливостями формування граматичних навичок в учнів середньої школи;
- розкрити такі поняття: «сучасні методи навчання», «граматична навичка», «поетичний текст»;
- описати типи вправ для розвитку граматичних навичок;
- здійснити відбір поетичних текстів, з опорою на вивчені принципи;
- створити комплекс вправ для роботи з обраними текстами;

Методи дослідження:

Теоретичні: вивчення та критичний аналіз методичної та педагогічної літератури; метод порівняння при дослідженні поняття граматичних здібностей; метод моделювання педагогічних ситуацій.

Практичні: аналіз навчальної програми з англійської мови для загальноосвітніх навчальних закладів; вивчення та узагальнення позитивного досвіду роботи вчителів; спостереження, що допомогло помітити, які завдання

з використанням малих поетичних форм впливають на розвиток граматичних здібностей учнів.

Практичне значення полягає в складанні комплексу вправ за темами: *Past Simple, Present Perfect, Present Simple Passive, Past Simple Passive, Future Simple, Direct Speech, Indirect Speech, Present Continuous, Present Perfect, Modal verbs, First Conditional* та інші. Комплекс вправ створений з опорою на вибрані поетичні тексти і виявлення ступеня його ефективності при роботі з групою учнів і індивідуально.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ГРАМАТИЧНИХ НАВИЧОК У СЕРЕДНІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

1.1.Сучасні методи навчання граматики англійської мови

Навчання – це цілеспрямований, організований процес взаємодії вчителя і учня, під час якого відбувається засвоєння знань, умінь і навичок. У навчанні повинні реалізуватися цілі і зміст процесу навчання [2, 19].

У процесі навчання іноземної мови, учні опановують такі навички мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання і письмо. Однак, опанування цими видами мовленнєвої діяльності неможливо без такого важливого аспекту, як граMATика.

ГраMATика англійської мови, як відомо, важка у вивченні як для носіїв мови, так і для іноземців. Існує так багато тонкощів, незрозумілих правил та винятків, що не дивно, що різні покоління вчителів використовували різні підходи до викладання граматики для підготовки грамотних англійських письменників. У минулому, прийоми на основі запам'ятовування і повторення, повільно поступалися місцем більш творчим методам. Сьогодні ми живемо в суспільстві, яке цінує грамотність і готове адаптуватися до більш ефективних методів для досягнення найкращих результатів у навчанні граматиці [38].

Коли мова йдеться про методику викладання іноземної мови, слід, перш за все, дати визначення поняттю «метод». Методи навчання — це способи цілеспрямованої взаємодії вчителя й учнів, спрямованої на ефективне розв'язання навчально-виховних завдань. Виокремлюють два види методів: викладання і учіння.

Викладання – це метод навчання, який вчитель використовує як інструмент своєї діяльності для виконання навчальної функції. Метод учіння використовується як спосіб пізнавальної діяльності учнів [11, 159]. У методиці

використовують багато методів навчання граматиці англійської мови, серед яких – сучасні методи навчання.

Використання вчителем сучасних методів навчання сприяє подоланню стереотипів у навчанні, виробленні нових підходів до практичних ситуацій, розвитку творчих здібностей учнів. Саме такі цікаві методи допомагають учню сприймати новий матеріал з задоволенням.

Нові сучасні методи навчання часто не мають психолого-педагогічного обґрунтування, їх важко класифікувати, проте їх використання в освітньому процесі приносить учням безсумнівний успіх. Вивчення граматики англійської мови не є винятком. Зазвичай, школярі не люблять цей предмет, бо вважають граматику «складною і нудною». Тому саме сучасні методики часто використовуються для зацікавлення учнів до цієї дисципліни. Методи навчання на заняттях іноземної мови мають застосовуватись вчителем за допомогою креативного та творчого підходу, так як педагогіка є не тільки наукою, а й мистецтвом [11, 159].

Під час відбору сучасних методів навчання (способів, прийомів, форм навчання) необхідно враховувати нижче перераховані критерії:

- створення атмосфери, в якій учень відчуває себе комфортно і вільно; стимулювання інтересу учня, розвиток бажання практичного використання іноземних мов, а також необхідність вчитися, роблячи тим самим реальним досягнення школярем успіху в засвоєнні предмету;
- сприйняття особистості учня в цілому, залучення до навчального процесу емоції та почуття учня, співвідношення з реальними потребами учня, стимулювання мовних, когнітивних, творчих здібностей;
- заохочення школяра до навчального процесу та взаємодії з іншими учасниками;
- створення ситуацій, в яких учитель не є центральною фігурою; учень повинен усвідомити, що вивчення іноземних мов тісно пов'язане з його

особистістю і інтересами, ніж з заданими вчителем прийомами і засобами навчання;

- навчання школяра самостійно працювати над мовою на рівні його фізичних, інтелектуальних і емоційних можливостей – отже, забезпечувати диференціацію і індивідуалізацію навчального процесу;
- передбачення різних форм роботи в класі: індивідуальна, групова, колективна, стимулювання активності учнів, їх самостійність, творчість і т.д. [27, 147].

Досліджуваний студентами матеріал повинен розглядатися як інструмент і засіб соціальної взаємодії з партнерами по спілкуванню.

Сьогодні головними критеріями при виборі методу навчання залишаються: зміст курсу, структура, цілеспрямованість, автори і апробація [27, 149]. Не менш важливим у навчальному процесі є і особистість самого викладача. У сучасного викладача є можливість вибирати різні методи і прийоми навчання: ігри, тренінги, проекти, індивідуальні завдання, рольові ігри, так само як і підручники і навчальні посібники: від посібників написаних особисто ним або іншими вітчизняними авторами до продукції таких відомих видавництв як Oxford, Cambridge, Macmillan і т.д. Отже, для творчості викладача існує величезний простір, який допомагає зробити кожне заняття не схожим на попереднє.

Для розкриття проблематики нашої роботи, ми розглянемо деякі приклади сучасних методів.

Один із найвідоміших методів навчання англійської мови є Callan Method (метод Каллана). Ця методика була розроблена Робіном Калланом, для швидкого поліпшення розмовної англійської в приємній та інтенсивній атмосфері. Метод складається з 12 рівнів, де 1-й – рівень для елементарних користувачів A1 (Beginner), а 12-й – рівень для досвідчених користувачів C1 (Advanced). Усі заняття проходять виключно англійською мовою у форматі «питання-відповідь» з вчителем. Уже після перших занять покращуються

навички аудіювання і говоріння. На заняттях учитель задає усі питання на високій швидкості (200-240 слів за хвилину). Завдяки такій швидкості учень має мало часу, щоб думати і будувати відповідь на рідній мові. Отже, таким чином він вчиться відразу думати англійською мовою. Новий матеріал будь-якого заняття перевіряється на наступних 6-8 заняттях, для того щоб він закріпився в пам'яті на максимально довгий термін. Граматика ретельно розподілена за рівнями умінь. Спрощені граматичні пояснення складаються тільки з тих слів, які зустрічалися в підручнику раніше. Це зроблено для максимально швидко зрозуміння. У кожному питанні і відповіді практикується нове слово або аспект граматики. Будь-яка помилка відразу виправляється вчителем. Спочатку викладач вказує на вашу помилку за допомогою імітації, а потім надає правильну відповідь. Завдяки корекції учні навчаються на своїх помилках і отримують від них не аби яку користь [33, 130].

Метод «громади» або метод «радника» (Community Language Learning). Цей метод був розроблений американським психологом Ч. Курраном. В основі методу лежить гуманістичний підхід до навчання і психологічна теорія «радника», суть якої полягає в тому, що учням необхідна допомога радника-психолога, консультації і участь якого, необхідні в будь-якій соціальній діяльності людини, в тому числі, в освіті.

Метод «громади» характеризується такими рисами:

Відповідно до гуманістичного підходу до навчання, учням належить провідна роль в організації та побудові курсу. Діти визначають зміст навчання і вибирають зручний для них темп і режим роботи.

Учитель виступає у ролі «радника», який підказує учням слова та вирази, необхідні їм для спілкування іноземною мовою. Він не повинен претендувати на роль лідера або керівника навчального процесу, не повинен змушувати учнів брати участь в процесі спілкування, якщо вони цього не хочуть. Учитель повинен бути носієм мови або дуже добре володіти мовою, так як у процесі спілкування учень має право запросити будь-яку необхідну інформацію.

Програма навчання спеціально не розробляється, так як процес навчання відбувається таким чином, що учні спонтанно вибирають цікаву для них тему і мовні засоби. Основним прийомом навчання є переклад з рідної мови на іноземну.

Організація процесу навчання будується таким чином: учні працюють в групі, вони сидять навколо столу обличчям один до одного і обговорюють на рідній мові теми для бесіди. Потім починається спілкування іноземною мовою. Учитель сидить в стороні і спостерігає за обговоренням, а потім включається в процес бесіди, пропонуючи еквіваленти на іноземній мові. Учні повторюють фрази цілком по кілька разів, а потім записують їх на диктофон, для того щоб прослухати при необхідності.

Прихильники метода «громади» відзначають його справді гуманістичний характер, спрямованість на особистість учня і відсутність стресу в процесі навчання.

Використання цього методу передбачає спеціальну підготовку вчителів, так як учителі шкіл і викладачі іноземної мови вищих навчальних закладів мають загальні уявлення про психологію, а не є психологами і не можуть використовувати відповідні психологічні прийоми. Відсутність програм і планів, конкретних цілей і завдань курсу навчання також не сприяє значному поширенню цього методу, особливо в умовах масової середньої школи, так як у школах наявність програм навчання є обов'язковою умовою реалізації навчального процесу.

Серед вище перерахованих методів варто звернути увагу на методику, яка називається Суггестопедія (Suggestopedia).

Назва «суггестопедія» (або метод Лозанова) походить від термінів «суггестологія» – наука про навіювання і «суггестопедія» – розділ суггестології, присвячений теорії та практиці застосування навіювання в педагогіці. Цей метод був розроблений в Болгарії в 1960-ті роки під керівництвом автора методу вченого психіатра і педагога Г. Лозанова.

Характерною рисою цього методу є використання навіювання, релаксації і тим самим розкриття резервів пам'яті та підвищення інтелектуальної активності учнів. Метод Г. Лозанова побудований на активізації резервних можливостей людини, дозволяють істотно збільшити обсяг пам'яті і сприяють запам'ятовуванню більшої кількості матеріалу за одиницю часу, хоча і використовуються в педагогіці вкрай рідко.

Лозанов пропонує наступні засоби активізації резервних можливостей людини: авторитет, інфантилізація, двоплановість, інтонація, ритм і «концертна псевдо пасивність» [30, 156].

Авторитет. Особистість вчителя відіграє провідну роль у процесі навчання. Учитель повинен володіти певними якостями (впевненість у собі, вміння вести урок відповідно до специфіки методу, зовнішність, ентузіазм і т.д.) сприяють підвищенню його авторитету і допомагають привернути до себе учнів, що необхідно для успішного навчання.

Інфантилізація. Під цим терміном розуміється створення в групі обстановки організованого колективу, в результаті чого учні виявляються в сприятливих для навчання умовах, звільняються від напруженості та дискомфорту. Використання рольових ігор, музики і комфортні умови для занять, дозволяють учням знайти почуття впевненості в собі, забезпечують сприятливі можливості для оволодіння навчальним матеріалом [30, 156].

Двоплановість. Це означає, що вчитель або той, якого навчають використовує жести, міміку, інтонацію і певну манеру поведінки для того, щоб вплинути на співрозмовника, привернути до себе оточуючих. Подібна двоплановість вчителя, сприяє розвитку вище зазначених засобів [30, 157].

Інтонація, ритм і концертна псевдо пасивність. Згідно суггестопедичному методу, слухання має бути організовано певним чином. Особливі вимоги пред'являються до інтонації і ритму звучання матеріалу. Текстовий матеріал «виконується» викладачем в певному ритмі в супроводі спеціально підібраної музики. Музика, так само, як інтонація і ритм, повинна мати певну частоту і

сприяти релаксації і медитації, що призводить учнів в стан так званої «концертної псевдо пасивності», коли вони краще сприймають і запам'ятовують матеріал.

Отже, нетрадиційні методи навчання англійської мови необхідно використовувати разом з традиційними. За допомогою нового погляду та різноманіття сучасних методів навчання іноземної мови, викладач має змогу творчо підійти до вирішення поставлених перед ним завдань з урахуванням цілей вивчення іноземної мови. Кожна з методик має свої переваги і недоліки. Слід також пам'ятати і про те, що ідеальної методики не існує. Сукупність методів навчання, з урахуванням плюсів і мінусів всіх використовуваних на заняттях методів, обов'язково дають хороші результати.

1.2.Етапи формування граматичних навичок

Основною метою навчання граматиці в середній школі є формування в учнів граматичних навичок за допомогою імпліцитного, експліцитного і диференційованого підходів, як одного з найважливіших компонентів мовленнєвих умінь говоріння, аудіювання, читання та письма.

Уміння коректно поєднувати слова, змінювати словосполучення в залежності від того, що ви хочете сказати в цей момент, є одним із найважливіших умов використання мови як засобу спілкування. Оволодіння граматикою мови, що вивчається важливо не тільки для формування продуктивних умінь в усній і письмовій мові, а й для розуміння мови інших людей при аудіюванні і читанні.

Грамматична навичка –автоматизований компонент свідомо виконуваної мовної діяльності, що забезпечує правильне (безпомилкове) вживання граматичної форми в мові [36].

Для максимального формування граматичних навичок необхідні такі складові як: комунікативна спрямованість, граматичний мінімум, доступність вправ та групова і самостійна робота учнів.

Перш за все, варто звернути увагу на комунікативну спрямованість. Комунікативне навчання спрямоване на розвиток особистості. У процесі вироблення мовних умінь і навичок вирішуються виховні та освітні завдання, які спрямовані на формування особистості учня [25, 89].

Комунікативне навчання позитивно впливає на психічний розвиток дитини. Під час навчання, мислення розвивається за рахунок поступового ускладнення мовленнєвих завдань і таким чином пізнавальна і комунікативна функція мислення активно розвиваються [10, 67]. Крім того, комунікативний аспект грає не аби яку роль під час організації спілкування на уроках, так як завдяки йому розвивається світогляд учнів. Навчання полягає на обговоренні свого життєвого досвіду і учні мають можливість обговорювати життєві ситуації з життя класу, школи, країни і висловлювати та обґрунтовувати свою думку щодо різних подій.

Однією з найважливіших умов комунікативного навчання іноземної мови є сприятливий психологічний клімат на уроках. Завдяки приємній та доброзичливій атмосфері, школярі мають змогу проявити різні сторони своєї особистості. Також варто звернути увагу на те, що організація навчального процесу побудована на основі міжособистісного спілкування. Вона прискорює формування практичних навичок іноземної мови і сприяє організації навчального колективу, через який виховується особистість учня [10, 69].

Важливу роль у формуванні граматичних навичок відіграє граматичний мінімум. Нажаль, у школі неможливо засвоїти увесь граматичний матеріал та розглянути усі граматичні явища, через великий об'єм, труднощі під час його вивчення та малий обсяг часу. Тому при навчанні граматики викладач використовує спеціально відібраний граматичний мінімум, який складається з активного і пасивного. До активного мінімуму граматики входять усі граматичні конструкції, які використовує учень для вираження своїх думок. До пасивного мінімуму ми відносимо ті граматичні структури, які необхідні учню для сприймання і розуміння мовлення. Але слід пам'ятати, що для кращої

комунікації з іншими людьми, необхідно володіти активним і пасивним граматичним мінімумом [36].

Для вираження власних думок іноземною мовою учень має оволодіти граматичними структурами, які входять до активного граматичного мінімуму.

Невід'ємною частиною процесу навчання іноземної мови та формування граматичних навичок є доступність вправ. Під час навчання, для вчителя важливо вміло побудувати систему вправ за допомогою доступних пояснень і відповідних завдань.

Занадто легкі або дуже важкі завдання не будуть стимулювати активність учнів. Прості вправи, без жодної напруги, спонукають учня до пасивного і несерйозного ставлення до навчання, а важкі – викликають у школярів почуття зневіри і занепад енергії [25, 90]. Для досягнення оптимального навчального і виховного ефекту, необхідно переконати учнів в необхідності засвоєння і застосування знань у практичному житті [25, 91]. Головне завдання граматичних вправ полягає в тому, щоб показати зв'язок граматичного матеріалу з реальними мовними ситуаціями. Як і в типових життєвих ситуаціях, учень на уроці використовує в мові досліджуване явище, а потім шляхом повторення, відтворює його [7, 205].

Через складність, абстрактність і академічність мови викладу матеріалу в учнів виникає емоційно-негативне ставлення до граматики. Для підвищення ефективності формування граматичних навичок, вчителю необхідно презентувати новий граматичний матеріал цікаво, жваво і з використанням наочних принципів навчання.

Для підвищення ефективності навчання та формування практичних навичок необхідна групова робота учнів, у процесі якої відбувається їх самонавчання і взаємонавчання. Самонавчання реалізується під час самостійного вивчення учнем фрагмента теми, взаємонавчання – у ході обміну засвоєною інформацією [12, 26].

Отже, у вище зазначеному матеріалі ми звернули увагу на основні складові формування граматичної навички. Процес навчання граматичним навикам характеризується тим, що він складається з декількох етапів, кожен з яких має відповідне завдання. В нашій роботі ми виділимо основні етапи формування граматичних навичок.

Перш за все, важливо звернути увагу на підготовчий етап. На цьому етапі, вчитель психологічно готує учнів до ознайомлення з новим граматичним явищем. Спочатку, учитель ставить мету перед дітьми, намагається зацікавити їх, повторює з ними попереднє граматичне явище, яке потім буде порівнюватись і зіставлятись з новим на майбутніх уроках.

Наступний етап формування граматичних навичок – елементарний етап, який полягає у використанні граматичної конструкції або форми слова. Елементарний етап складається з вправ, які орієнтовані на використання аналогії, тобто знання вже знайомого граматичного явища переноситься на нове [29, 75].

Далі відбувається з'єднувальний етап, який закріплює серію дій в умовах координації з іншими діями. Під час цього етапу механічні вправи йдуть на задній план. Нове граматичне явище на цьому етапі поєднується або чергується з іншими. Якщо учень самостійно і творчо використовує відпрацьований граматичний матеріал разом з іншим [15, 99].

Етап систематизованого узагальнення необхідний при засвоєнні узагальнень за допомогою порівнянь і класифікацій. Цей етап служить зміцненню активних граматичних навичок. На цьому етапі застосовуються різні наочні принципи: схеми і таблиці.

Останній етап – включення граматичних навичок у мовленнєву діяльність, використання і повторення їх у мовних вправах [29, 75].

Отже, згідно вище зазначеної інформації, навчання граматиці в середній школі полягає у формуванні в учнів граматичних навичок. Для їх максимального формування необхідні такі складові як: комунікативна

спрямованість, граматичний мінімум, доступність вправ та групова робота учнів. Комунікативне навчання позитивно впливає на психічний розвиток дитини. Граматичний мінімум містить в собі усі граматичні конструкції необхідні для вираження думок учня. Доступність вправ допомагає швидкому засвоєнню матеріалу учнем, в той час як групова робота – ефективному навчанню та формуванню практичних навичок. Варто зауважити, що процес навчання граматичним навичкам складається з декількох етапів, кожен з яких має відповідне завдання. Процес формування граматичних навичок та вмінь відбувається поетапно: підготовчий етап, елементарний етап, з'єднувальний етап, етап систематизованого узагальнення і останній етап – включення граматичних навичок у мовленнєву діяльність

1.3. Типи вправ для навчання для розвитку граматичних навичок

Граматичні навички необхідно формувати, практикувати, узагальнювати і систематизувати. Здійснити це можна шляхом виконання різних вправ. За допомогою граматичних вправ ми поглиблюємо, розширюємо знання, формуємо відповідні навички та вміння [41].

Граматичні вправи можуть бути рецептивного (вправи на сприйняття і пізнання мовного матеріалу), репродуктивного (вправи на використання мовного матеріалу в мові) і умовно-комунікативного характеру.

Рецептивні вправи спрямовані на отримання і видачу інформації. Учень сприймає вербальну інформацію за допомогою слуху та зору, а потім демонструє своє сприйняття і розуміння різних звуків, граматичних структур, усного чи писемного висловлювання. Рецептивні вправи побудовані на основі імітації нових зразків, які можуть виконуватися самостійно учнем чи хором усією групою [17, 37].

Завдяки репродуктивним вправам учень може повністю або частково відтворити засвоєний навчальний матеріал (слово, звук, речення, текст). Репродуктивні вправи вважаються рецептивно-репродуктивними, тому що

учень спочатку сприймає інформацію від учителя або з підручника, а потім репродукує її повністю або частково у своєму мовленні. Репродуктивні граматичні вправи можна поділити на такі групи:

1. Вправи, які виконують під час ознайомлення з граматичним матеріалом або відразу після нього. Учні виконують вправи під безпосереднім контролем учителя з великою кількістю повторювань. Увесь необхідний матеріал уміщений в підручнику або його надає вчитель. У кожному завданні є інструкція, де зазначене комунікативне завдання. Ця комунікативність умовна, але вона наявна. Під час практики іноземної мови учні чують стимул і реагують на нього лише одним реченням із визначеною граматичною структурою, що забезпечує інтенсивність і сконденсованість. Замість того щоб сказати: «Прошу повторити за мною такі речення», вчитель надає таку інструкцію: «Скажіть мені, будь ласка, що ви робите (не робите) в назначений час». Виконання вправ цієї групи слід почати на тих уроках, на яких вводять граматичне явище. Учні практикуються за допомогою вправ до тих пір, поки учні не навчаються виконувати їх швидко і без помилок. Вправи слід виконувати в такій послідовності: спочатку імітативні вправи, потім – на підстановку («Скажи, що ти або твій друг робить щось у який-небудь інший час або що ти або твій друг робить в цей час»), далі – вправи на розширення повідомлення («Скажи, що ти або твій друг зробив це або ще щось інше, і поясни, чому саме ти або він зробив це»), після цього необхідно виконати вправи на трансформацію, коли учень перетворює задане речення на заперечне чи на питальне («Скажи, що ти або твій друг не робите цього в зазначений час», або «Запитай коли, чому, де, о котрій годині виконуються ці дії») [41].

2. Вправи, для яких характерне послаблення контролю вчителя. Під час їх виконання режим роботи змінюється: учні працюють у парах або в малих групах за вибором вчителя. Перш ніж запропонувати учням вправу для виконання, учитель повинен дати опорний матеріал (сміслові, мовні таблиці, схеми) для безпомилкового її виконання. У цих вправах об'єм висловлювань

збільшується, і школярі придумують висловлювання, що складаються з декількох речень («Розкажи, що ти або твій друг робив вчора після школи і ввечері»). Подавши зразок, учитель вказує необхідну кількість речень.

Таким вправам характерні природна комунікативність та інформативність. За допомогою різних ігор можна досягти найбільшої комунікативності, так як учні повністю переключаються на зміст висловлювання своїх думок та емоційне забарвлення своїх дій. Учні розповідають один одному та вчителю про себе, сім'ю, дім, друзів, тощо [41].

3. Вправи, які спрямовані на розвиток різних видів мовленнєвої діяльності: говоріння, читання, аудіювання, письма. Вони мають демонструвати вживання засвоєної граматичної структури: «Представтесь нашому гостю і відрекомендуйте своїх товаришів. Розкажіть, де і як ви любите проводити час разом після школи» або «Напишіть листа своєму однокласнику. Опишіть, як плануєте провести свої зимові канікули» [41].

Умовно-комунікативні вправи представляють собою мовленнєві дії учнів в різних ситуаціях. Основні складові цього типу вправ – наявність мовленнєвого завдання (висловити свою думку, дізнатись якусь інформацію, дати комусь пораду, тощо) і ситуативності. Якщо вправа не містить в собі жодну з цих двох ознак, тоді ми не можемо віднести її до умовно-комунікативних вправ [17,38].

Нажаль, в сучасних шкільних підручниках з англійської мови наявно недостатня кількість граматичних вправ і рідко можна знайти чітку систему. Тому вчителю доводиться самостійно розробляти граматичні вправи, за допомогою навчальних та методичних посібників. Усі вправи мають ґрунтуватися на основі вже засвоєного лексичного матеріалу.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНИХ НАВИЧОК УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ З ВИКОРИСТАННЯМ МАЛИХ ПОЕТИЧНИХ ФОРМ

2.1. Відбір поетичних текстів

У першому розділі нашої роботи ми відзначили, що головне для вчителя – це зацікавити учнів, прищеплювати їм любов до свого предмету і підтримувати її протягом усіх років його вивчення. Саме від цього залежить успіх дітей в володінні іноземною мовою. Для досягнення розвитку мовленнєвих навичок, підвищення рівня освіченості школярів та їх ерудиції, інтелектуального розвитку, величезне значення має використання на уроках різних пісень, поезії і драматургії на іноземній мові.

Основна перевага використання малих поетичних форм під час уроків полягає у швидкості і легкості запам'ятовування будь-якого матеріалу через його віршовану форму. Відомо, що вчитель іноземної мови під час своєї роботи, весь час спирається на пам'ять учня і поступово розвиває її. Зрозуміло, що використання віршів є не аби яким допоміжним засобом для запам'ятовування лексичних одиниць і граматичних структури [19, 24].

Використання поетичних текстів – одне з найбільш ефективних засобів при вивченні іноземної мови. Читаючи вірші, учень бачить усвідомлене використання лексики і знайомиться з різними функціями мови в спілкуванні. Іноземна мова, як і рідна, виконує основні чотири функції: служить засобом пізнання, зберігає національну культуру, є засобом спілкування і вираження ставлення до світу, виступає в якості інструменту розвитку і виховання.

Метою нашого практичного дослідження – є аналіз і розробка прийомів роботи з віршами під час уроків на середньому етапі навчання. Але перш за все, ми маємо звернути увагу на головні критерії відбору поетичних текстів.

Для того щоб робота з поетичними творами приносила позитивні результати, як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі, відповідаючи всім перерахованим вище цілям їх використання на уроці іноземної мови, необхідно керуватися деякими правилами відбору подібного матеріалу.

При цьому важливо відзначити, що використання віршів і пісень – це не основний інструмент учителя з виховання, освіти і розвитку учнів. «Вони повинні органічно вплітатися в хід уроку і бути природним продовженням навчальної ситуації» [19, 25].

Ознайомившись зі статтями викладачів англійської мови, можна відзначити, що більшість з них виділяють наступні принципи відбору: принцип автентичності, принцип емоційного впливу та принцип методичної цінності.

Згідно з принципом автентичності необхідно використовувати саме оригінали документів, що є продуктом творчості народу країн, що вивчається. Виділення цього принципу обумовлено тим, що автентичні матеріали несуть величезну виховну і пізнавальну цінність, будучи відображенням своєрідності культури, цінностей, ідеалів, світогляду даного народу і, отже, збагачують внутрішній світ учнів. Безперечна користь автентичних матеріалів полягає в тому, що вони в першу чергу призначені для людей, які є носіями цієї мови, тобто вони не адаптовані [19, 13].

Вибираючи автентичні музичні або поетичні твори, необхідно пам'ятати, що істотним фактором для ефективної роботи є не просто зацікавленість школярів, але їх і емоційне співпереживання прослуханого або прочитаного твору. Подібна дія несе в першу чергу мелодія, а потім вже сам текст. Асаф'єв визначає мелодію «душею музики» [23, 16].

Принцип методичної цінності: текст поетичного твору повинен відповідати рівню володіння іноземною мовою учнями, тобто при роботі з ним школярі повинні спиратися на вже освоєні граматичні, фонетичні, лексичні

знання та навички. При цьому, чим вище рівень володіння іноземною мовою, тим складніше повинен бути матеріал.

Текст поетичного твору повинен відповідати темі заняття, віковим особливостям учнів і нести певну корисну інформацію [17, 67].

Отже, в нашому дослідженні ми будемо використовувати поетичні тексти автентичного і неавтентичного характеру. Останні доречні для механічного відпрацювання граматичних навичок, в той час, як автентичні поетичні тексти передбачають собою більш усвідомлену та глибоку роботу і вважаються відмінним матеріалом для роботи при формуванні граматичних і лексичних навичок.

Багато методистів стверджують, що поезія –найвдаліший приклад літератури, а її грамотне використання на уроці, максимально сприяє ефективному засвоєнню граматичного матеріалу [22, 116].

Автентичні матеріали завжди цікаві для учнів різних етапів навчання. Це аргументується широким спектром аспектів притаманні подібному роду текстів [31, 117]. Наприклад, мовний аспект автентичного тексту проявляється в нескінченному різноманітті граматичних явищ, які використовуються автором. До граматичних явищ, ми можемо віднести різні способи звернення, вираження згоди або незгоди, використання модальних дієслів і слів, які виражають собою модальність та несуть у собі емоційну експресивність письменника.

Крім мовного аспекту, автентичний текст містить у собі і соціокультурний аспект. Подібна особливість проявляється в мовних зразках або в оцінювальній лексиці, за допомогою яких автор аргументує свою думку. Також цей аспект може спостерігатися в статтях носіїв мови або в листах, де автор розповідає про своє дозвілля.

Наступним важливим аспектом вважається психологічний аспект, який проявляється насамперед в емоційній складовій тексту. Завдяки йому, автентичний текст задовольняє пізнавальні та емоційні потреби учня.

Варто звернути увагу на те, що використання автентичних творів грає не аби яку роль у початковому процесі. Адже, якщо протягом усіх етапів навчання, автентичні матеріали не будуть використовуватися та відповідати рівню складності, учень зіткнеться з недостатнім розумінням вищезазначених аспектів. Навіть спрощені вчителем варіанти автентичного тексту, не зможуть замінити своїми корисними властивостями оригінальний текст. Більш того, подібні тексти не включають в себе особливості авторського стилю, його оціночних суджень та повноцінних реалій іноземної життя. Автентичні тексти можна вважати прямими провідниками до культури країн мови, що вивчається учнем, адже вони містять в собі різноманіття стилів, жанрів, тем, мовних засобів, способів формулювання думки, тощо. Крім того, автентичний текст є відмінним прикладом писемного мовлення носіїв мови, що здійснюється в природному середовищі.

Т. Рачок у своїх дослідженнях також приділив чималу кількість уваги автентичності. Проведене ним дослідження показало, що при відборі матеріалу в навчальних цілях слід спиратися на певні принципи, серед яких знаходиться і принцип автентичності матеріалу. Науковець пояснює, що принцип автентичності узгоджується з розширенням кругозору учня, з його лінгвокультурними знаннями [22, 17].

При роботі з автентичними поетичними текстами, слід приділяти увагу не тільки автентичності тексту, а й його поетичній стороні.

У своїй роботі Ю. Степанов роз'яснює, що під поетичною текстом прийнято вважати особливим чином організовану мову [26, 27]. Поетичний текст представляє собою єдність мовних конструкцій, які постають перед читачем у природному для художньої літератури середовищі, адже сама поезія є обов'язковою стороною будь-якої культури.

Спільна робота над поетичним текстом так чи інакше сприяє емоційному зв'язку між учителем і учнем. Крім того, учитель має можливість створити

психологічний опис дитини для подальшої ефективної і плідної діяльності для досягнення навчальних цілей і розвитку творчого мислення.

Специфіка даного виду роботи полягає також в тому, що учні набувають емоційний досвід, знайомлячись з будь-якими культурологічними фактами з життя носіїв мови.

Однак, варто зауважити, що подібний вид роботи вимагає певного алгоритму, ретельно підібраних видів вправ, а також конкретно сформульованих цілей.

Згідно тлумаченню Р. Миньяр-Белоручевого, під вправами ми маємо на увазі ті навчальні дії, які були обмежені мовним матеріалом, а також були ретельно організовані [14, 140].

І. Бім трактує цей термін інакше, називаючи вправу процесом, пов'язаними як з тренуванням навичок, так і з взаємодією педагога і студента в умовах навчального процесу, під впливом наданого на уроці матеріалу. Також вчена зазначає, що вправи є істинними одиницями, які можуть бути використані в процесі формування граматичних навичок [5, 29].

Різного роду вправи використовуються в першу чергу для розвитку розумових навичок учнів, а також для кращого засвоєння граматичних одиниць за допомогою тренувань.

Але ефективність роботи не завжди залежить від різноманітності вправ. Більш вагому роль грає дотримання певного алгоритму. Як правило, перший етап складається з встановлення мети. І вчитель, і учень повинні разом направлятися до поставленої мети, усвідомлюючи необхідність її досягнення. Протягом другого етапу формується певна стратегія, за допомогою якої буде досягнута мета. При цьому слід врахувати, що стратегія може бути представлена вчителем, або ж учні самостійно можуть прокласти свій шлях для досягнення мети. Третьому етапу притаманна певного роду дуальність. З одного боку, учні повинні самостійно вирішити раніше поставлене питання, в той час як сам учитель повинен здійснити контроль даного процесу [3, 52].

Найчастіше запропонований матеріал в іноземних підручниках часто не приймається до уваги викладачів, навіть не дивлячись на те, що віршовані тексти містять в собі багатий культурологічний аспект.

Виникнення подібної проблеми має безліч пояснень. Наприклад, рівень навченості учнів може не відповідати рівню змісту матеріалу. Або ж тематика поетичного тексту може не збігатися з віковими і психологічними особливостями учнів, з їх інтересами.

Однак, незважаючи на можливі труднощі, вчитель повинен брати до уваги той факт, що відбір віршованого матеріалу є трудомістким процесом. Слід враховувати рівень автентичності, відповідність тематиці, а також емоційний вплив твору на учня. Більш того, слід ретельно відбирати поетичні тексти, спираючись на їх обсяг, адже чим більше текст, тим складніше учню зосередити свою увагу на змісті [1, 63].

Отже, для того щоб розкрити весь багатий потенціал подібного матеріалу, необхідно дотримуватись певного алгоритму роботи.

Традиційно роботу з аудіоматеріалами пропонують розділити на три етапи:

1. До прослуховування, *before-listening*.
2. Під час прослуховування, *while-listening*.
3. Після прослуховування, *follow up activities, after-listening*.

Вищезазначені етапи ми розглянемо за допомогою прикладу однієї вправи.

Отже, етап *before listening* залежить від роботи вчителя. На даному етапі визначається ступінь мотивації учнів до прослуховування або прочитання поетичного твору, і, відповідно, відсоток засвоєння ними змісту [17, 68].

Як стверджує Мітюгіна : «Якщо учень відчуває потребу слухати, то це веде до максимальної мобілізації його психічного потенціалу; загострюється мовний слух і навіть чутливість органів відчуття, стає більш цілеспрямованим та уважним, підвищується інтенсивність розумових процесів»[17, 68].

Але однієї мотивації для виконання завдань на цих етапах недостатньо.

Лінн Кемерон в своїй книзі «*Teaching Language to young learners*» оскаржує усталену думку про те, що другий, або основний етап роботи є центральним, найбільш важливим завданням при вивченні мови і те, що користь від виконання всього завдання залежить від того, наскільки успішно виконані завдання другого етапу. На її думку, саме етап до прослуховування повинен допомогти учням добре виконати завдання наступного етапу [17, 32].

Таким чином, для успішного виконання завдань другого етапу, на етапі *before-listening* вчителю необхідно провести заходи щодо усунення можливих труднощів, з якими учні можуть зіткнутися в подальшому.

Розглянемо цей етап детальніше за допомогою прикладу вправи з використанням поетичного тексту. За приклад ми обрали фрагмент пісні Джона Фогерті «*Have You Ever Seen the Rain*».

Мета: виявити вміння учнів застосовувати два різних граматичних явища та розвинути слухові навички.

Тип: умовно-комунікативна.

Вид: репродуктивна.

Режим виконання: письмово.

Інструкція: *Read the poem and fill in the gaps with Past Simple or Present Perfect form . Then, listen and check your answers.*

was (2)   told   have you ever seen (2)

Someone _____ me long ago

There's a calm before the storm

I know, it's been comin' for some time

When it's over, so they say

It will rain a sunny day

I know, shinin' down like water

I wanna know, _____ the rain?

*I wanna know, _____ the rain
 Comin' down on a sunny day?
 Yesterday and days before
 Sun _____ cold and rain _____ hard
 I know, been that way for all my time [39].*

В першу чергу необхідно надати учням завдання, спрямовані на ознайомлення з новими правилами читання або відпрацювання раніше вивчених, що викликають труднощі для учнів.

У другу чергу вчителю слід ознайомити учнів з ключовою лексикою, що зустрічається в змісті поетичного твору, подолати або зняти можливі лексичні труднощі.

І, нарешті, необхідно прокоментувати усі граматичні явища, які не вивчались учнями раніше. Наприклад, у нашому випадку це може бути таке граматичне явище як Present Perfect Continuous: «*I know, it's been comin' for some time*». Якщо припустити, що ми даємо цю вправу учням 8-го класу, вірогідно для них цей граматичний матеріал буде новим і вчителю необхідно прокоментувати його для кращого розуміння поетичного тексту.

Таким чином, з одного боку, завдання на цьому етапі спрямовані, перш за все, на мобілізацію всіх учнів брати участь в роботі, а з іншого – на зняття лексичних, фонетичних, граматичних труднощів.

Далі ми звернемо увагу на другий етап, що має назву *while-listening*.

На даному етапі вчитель пояснює, які завдання повинен виконати учень під час прослуховування пісні або прочитання вірша. В нашому випадку ми обрали саме пісню, адже ми маємо змогу використати аудіо або відео запис. Для кращого формування навичок сприйняття мови на слух, а також для кращого розуміння змісту твору, прослуховувань на даному етапі може бути кілька.

При цьому кожен раз учитель повинен ставити перед учнями нове завдання відповідно до рівня розуміння матеріалу. Для першого

прослуховування доцільно підготувати завдання на фрагментарне і загальне розуміння матеріалу. Для другого прослуховування, відповідно, потрібні завдання на детальне розуміння. І, нарешті, для третього прослуховування необхідно надати завдання на критичне розуміння тексту.

Останнім етапом роботи з поетичним текстом вважається *after-listening*.

Результатом аудіювання, так само, як і прочитання, є розуміння або нерозуміння інформації. Прослухавши аудіо запис декілька разів та виконавши завдання, учні можуть перевірити себе ще раз та порівняти свої відповіді з записом. Також можна використати відео запис з субтитрами, щоб учні мали можливість не тільки на слух, а і візуально перевірити себе.

Вправи на заключному етапі передбачають роботу як в класі, так і вдома. Вони спрямовані на розвиток усіх навичок мовленнєвої діяльності. Завдання на цьому етапі повинні носити комунікативний характер, враховувати лексичний і граматичний зміст того або іншого твору, а найголовніше стимулювати учнів до використання нового лексичного та граматичного матеріалу у власній усній і письмовій мові. Наприклад, у нашому випадку ми можемо запитати учнів про їх емоції після прочитання тексту пісні та дізнатись про їх враження вже після її прослухання.

Таким чином, слід зробити висновок, що не зважаючи на те, чи вчитель тільки початківець або вже викладач з багаторічним стажем, все ж важливо завжди тримати в увазі той факт, що до викладацької діяльності слід підходити сумлінно. Потрібно намагатися організовувати з учнями різноманітні, цікаві форми роботи на уроках іноземної мови.

Незважаючи на те, що підготовка до подібних уроків може займати набагато більше часу, ніж розробка класичного, стандартного плану (адже необхідно підібрати матеріал, який вдало впишеться в навчальний процес; який буде відповідати рівню володіння мовою в класі, а також віковим особливостям учнів) нехтувати автентичними віршами і піснями не варто, т. к. вони містять в

собі багатий фонетичний, лексичний і граматичний матеріал, і, так чи інакше, сприяють формуванню вторинної мовної особистості.

У нашому випадку не можна не згадати про технічні засоби навчання, які в значній мірі полегшують процес передачі інформації учням, роблячи його більш швидким і ефективним. Щодо поетичних текстів, Ю. Комарова стверджує, що під час уроків найефективніше застосовувати вірші із звуковим записом, з презентацією та відеоматеріалами [9, 27]. Таким чином, учні мають змогу почути правильну вимову та побачити різні зображення, які відповідають змісту тексту. Такі прийоми також сприяють глибокому усвідомленню матеріалу.

При цьому слід зауважити, що на сьогоднішній день викладачеві не обов'язково використовувати інтернет ресурси для пошуку відповідних записів і відеокліпів. Учителю достатньо володіти початковими навичками використання певного виду програм для того, щоб самостійно створити необхідний відеокліп чи аудіозапис, які б підходили темі уроку.

2.2. Складання системи вправ для розвитку граматичних навичок у 8-му класі

Відповідно до обраних віршованих текстів були складені вправи, які сприяли розвитку рецептивних і продуктивних граматичних навичок.

Як правило, робота з письмовим текстом передбачає розвиток рецептивно-пасивних навичок. Прикладом таких може послужити здатність учня дізнаватися в друкованому тексті граматичні конструкції і розуміти їх значення [10, 44].

Перший складений нами комплекс вправ був спрямований на формування граматичних навичок за темами навчальної програми у 8-му класі.

Згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 №804, навчальна програма англійської мови для 8-х класів містить в собі такі теми як «Я і мої друзі», «Стиль життя», «Засоби масової інформації»,

«Музика», «Література», «Україна», «Велика Британія», «Шкільне життя». Граматичний мінімум для 8-х класів складається з таких тем як *Past Simple*, *Present Perfect*, *Present Simple Passive*, *Past Simple Passive*, *Future Simple*, *Direct Speech*, *Indirect Speech*, *Article*.

У нашому дослідженні було розроблено вправи для проведення уроків англійської мови відповідно до тематики і граматичного мінімуму зазначеного в навчальній програмі.

Відпрацювання граматичного явища *Past Simple* відбувалася на основі фрагменту вірша «*Friends*».

Робота над цим віршом складається з декількох етапів. Перш за все, презентація матеріалу (показ вірша з пропусками на слайді презентації або на роздруківках). Потім, учитель запитує учнів про наявність невідомих слів і пояснює їх. Далі відбувається основний етап роботи – виконання вправи. У даному випадку, учням необхідно заповнити пропуски у поетичному тексті. Кінцевий етап роботи з поетичним тестом полягає на читанні вірша вчителем, хором, потім окремо.

Мета: розвиток умінь правильного використання форм правильних та неправильних дієслів у *Past Simple*.

Тип: умовно-комунікативна.

Вид: репродуктивна.

Режим виконання: письмово.

Інструкція: *Read the poem and fill the gaps with correct Past Simple forms of the verbs in the brackets.*

*I remember when we were growing up and the first day I _____(to start) school.
I _____(to be) nervous as could be, and then you _____(to walk) in trying to be
so cool.*

*As the year _____(to progress) we _____(to become) very close, and
you _____(to take) me under your wing, and I think thats what I _____(to admire)
about you the most.*

I remember by the time we _____(to reach) middle school people _____(to think) we were related, and as I think back about how shy I was and how I am now just makes me elated.

By the time we _____(to reach) high school we _____(to do) just about everything together, and _____(to vow) that even after graduation no matter what we would remain friends forever [44].

На цьому етапі відбувається механічне відпрацювання граматичного явища *Past Simple* . Крім того, віршований матеріал має допомогти у створенні доброзичливої атмосфери на уроці, підвищення мотивації та інтересу до вивчення нової теми і говоріння іноземною мовою.

Далі ми розглянемо вправу, що була створена на основі фрагменту вірша «*The Beaches of Mexico*».

Мета: активізація граматичного явища *Present Perfect*.

Тип: умовно-комунікативна.

Вид: репродуктивна.

Режим виконання: усно.

Інструкція : як і вище зазначеній вправі, ми спочатку представляємо дітям поетичний текст, далі тлумачимо дітям нову лексику, якщо вона є. Читаємо самостійно, хором і даємо можливість прочитати учням, щоб тренувати навички читання кожного учня. Далі, переходимо до виконання вправи. Основне завдання полягає в трансформуванні з питального речення в розповідне. Таким чином, учень має змогу застосувати свої знання і розуміння *Present Perfect Tense*.

Have you ever seen the beaches of Mexico?

Have you ever walked the streets of Paris?

Have you ever been to of England?

Have you ever been to Spain ?

Have you ever walked barefoot

In a heavy rain [39].

Відповідно до навчальної програми, однією з тем у 8-му класі є «Музика». Ця тема дає нам багато можливостей зацікавити учнів і посприяти ефективному засвоєнню граматичного матеріалу. У нашій роботі, ми розглянемо використання різних текстів пісень для тренування таких граматичних явищ як *Present Simple Passive* і *Past Simple Passive*.

На відміну від попередніх вправ, ми використовуємо тексти пісень. Отже, учителю необхідно презентувати дітям матеріал за допомогою відео або аудіо запису, що сприяє розвитку умінь аудіювання під час проведення уроків англійської мови. Ознайомившись з вправою та прослухавши запис із піснями, учень здатний виконати завдання не тільки за допомогою своїх слухових навичок, а також і граматичних.

Мета: розвиток умінь аудіювання та використання правильних граматичних форм *Present Simple Passive* or *Past Simple Passive*.

Тип: умовно-комунікативна.

Вид: репродуктивна.

Режим виконання: письмово.

Інструкція: *Listen to the songs. Fill in the gaps with the Present Simple Passive or Past Simple Passive form of the verbs in brackets.*

1. *Bon Jovi – «We Weren't Born To Follow»*

This one goes out to the sinner and the cynical

This ain't about no apology

This road _____ (to pave) by the hopeless and the hungry

This road _____ (to pave) by the winds of change

Walking beside the guilty and the innocent

How will you raise your hand when they call your name [39]?

Yeah, yeah, yeah

2. *Eurythmics – «Sweet Dreams»*

Sweet dreams _____ (to make) of this

Who am I to disagree?

*I travel the world
And the seven seas,
Everybody's looking for something [39].*

3. *The Beatles – «Love Is All You Need»*

*There's nothing you can know that _____ (to not know)
Nothing you can see that _____ (to not show)
There's nowhere you can be
that isn't where you _____ (to mean) to be
It's easy [39].*

4. *Morcheeba – «Rome wasn't built in a day»*

*You and me, _____ (to mean) to be,
Walking free, in harmony,
One fine day, we'll fly away,
Don't you know that Rome _____ (to build) in a day [39].*

Пісні на уроках англійської мови вносять в процес навчання не тільки креативність та різноманіття, але також це відмінний спосіб зняти напругу, розмежувати навчальні блоки занять і переключитися з одного виду роботи на інший. Легкий, невимушений мотив і проста рима швидко запам'ятовуються, причому не тільки на період навчання, а на все життя.

Для відпрацювання граматичних навичок з англійської мови, ми можемо використовувати і неавтентичні тексти. Наприклад, для уроку на тему «Україна», ми підготували вправу для відпрацювання граматичного явища *The Simple Future Tense*. Для вправи ми обрали вірш Лесі Українки «*Contra spem spero*» перекладений на англійську Джоном Віром. Цей твір відомий учням із уроків української літератури, що полегшує виконання даної вправи, у випадку наявності незнайомих слів.

Мета: розвиток умінь заповнювати пропуски відповідно до контексту поетичного твору та засвоєння граматичного явища *Future Simple*.

Тип: умовно-комунікативна.

Вид: репродуктивна.

Режим виконання: письмово.

Інструкція: *Read the poem and fill in the gaps with these future expressions.*
Then, listen and check your answers.

I'll sow	I'll smile	I'll seek	I'll pour	I'll sing
----------	------------	-----------	-----------	-----------

*Thoughts away, you heavy clouds of autumn!
 For now springtime comes, a gleam with gold!
 Shall thus in grief and wailing for ill-fortune
 All the tale of my young years be told?*

*No, I want to smile through tears and weeping.,
 Sing my songs where evil holds its sway,
 Hopeless, a steadfast hope forever keeping,
 I want to live! You thoughts of grief, away!*

*On poor sad fallow land unused to tilling
 I'll sow blossoms, brilliant in hue,
 _____blossoms where the frost lies, chilling,
 _____bitter tears on them as due.*

*And those burning tears shall melt, dissolving
 All that mighty crust of ice away.
 Maybe blossoms will come up, unfolding
 Singing springtime too for me, some day.*

*Up the flinty steep and craggy mountain
 A weighty ponderous boulder I shall raise,*

*And bearing this dread burden, a resounding
Song _____, a song of joyous praise.*

*In the long dark ever-viewless night-time
Not one instant shall I close my eyes,
_____ever for the star to guide me,
She that reigns bright mistress of dark skies.*

*Yes, _____, indeed, through tears and weeping
Sing my songs where evil holds its sway,
Hopeless, a steadfast hope forever keeping,
I shall live! You thoughts of grief, away [38]!*

Однією з найцікавіших тем у 8-му класі, вважається «Література». Ця тема захоплює учнів своєю різноманітністю, адже саме ця тема дає нам можливість широкого вибору літературних творів для уроків англійської мови. Враховуючи вікові особливості і рівень знання учнів, ми обрали казкову поему Роальда Дала «*Little Red Riding Hood and the Wolf*». На нашу думку, цей поетичний текст вдалий для відпрацювання граматичного явища *Direct Speech* та *Indirect Speech* на тему «Література» у 8-му класі.

Мета: розвиток уміння учня трансформувати речення з використанням *Direct Speech* та *Indirect Speech*.

Тип: умовно-комунікативна.

Вид: продуктивна.

Режим виконання: письмово.

Інструкція: *Read the poem. Put the following lines into Indirect Speech.*

<p>Example: He ran around the kitchen yelping, “I’ve got to have a second helping!” – He ran around the kitchen yelping that he had to have another helping/</p>
--

*In came the little girl in red.
 She stopped. She stared. And then she said,
 "What great big ears you have, Grandma."
 "All the better to hear you with,"
 the Wolf replied.
 "What great big eyes you have, Grandma."
 said Little Red Riding Hood.
 "All the better to see you with,"
 the Wolf replied.
 He sat there watching her and smiled.
 He thought, I'm going to eat this child.
 Compared with her old Grandmamma,
 She's going to taste like caviar [43].*

Мета: розвиток умінь розрізняти і використовувати різні часові форм дієслів.

Тип: умовно-комунікативна.

Вид: репродуктивна.

Режим виконання: письмово.

Інструкція: Read the poem and choose the correct answer.

*Listen o my dear leave exam fear
 Work hard and feel confident
 Give it your best and God _____¹ the rest
 In any situation never leave your cheer*

*No one _____² best always in exam
 Mistakes _____³ occur in reality realm
 They _____⁴ us training to always _____⁵ better
 Never loose your heart and don't shatter
 Learn from your mistakes and improvise*

*You _____ thus _____⁶ more and more wise
People _____⁷ and success will come near*

*Nothing is certain in ever changing life
Only good exams _____⁸ never suffice
Problems _____⁹ their sudden arrival
Strength is needed for a peaceful survival
Practical learning is equally essential
It _____¹⁰ out your real potential
Opportunities lie in so many spheres [39].*

1. a) saw
b) will see
c) have seen
2. a) will do
b) do
c) does
3. a) do
b) did
c) does
4. a) gives
b) is giving
c) give
5. a) did
b) do
c) have done
6. a) becomes
b) will become
c) become
7. a) will admire

- b) admires
  - c)admired
8. a) will
- b) were
  - c)was
9. a) don't declare
- b) doesn'tdeclare
  - c)notdeclare
- 10.a) brings
- b) bring
  - c)brought

Отже, згідно першої частини нашого комплексу вправ, ми можемо зробити висновок, що прийоми роботи над віршами відрізняються в залежності від поставлених цілей і завдань. Віршований матеріал приносить різноманітність в навчальний процес, створює сприятливу атмосферу, роблячи навчання легше і цікавіше. Поетичні тексти можуть бути використані у всіх видах мовленнєвої діяльності, і вони цікаві на всіх етапах навчання. Цей матеріал допомагає учням в активізації вивченої лексики та розвитку граматичних навичок. Ми використали найрізноманітніші вправи для тренування різних граматичних умінь. Завдяки такому методу роботи, учням легше запам'ятати граматичний матеріал і застосувати його в мові внаслідок доступної подачі матеріалу.

2.3. Система вправ для навчання граматики учнів 9 класу

Другий складений нами комплекс вправ спрямований на формування граматичних навичок за темами навчальної програми у 9-му класі.

Згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 №804, навчальна програма англійської мови для 9-х класів містить в собі такі теми як «Я, моя родина, мої друзі», «Природа і погода», «Одяг», «Засоби

масової інформації», «Молодіжна культура», «Наука і технічний процес», «Україна», «Англомовні країни», «Робота і професії». Граматичний мінімум для 9-х класів містить в собі такі теми як *Present Simple*, *Present Continuous*, *Present Perfect*, *Present Perfect Continuous*, *Modal verbs*, *First Conditional*, тощо.

У нашому дослідженні було розроблено вправи для проведення уроків англійської мови відповідно до тематики і граматичного мінімуму зазначеного в навчальній програмі.

Для уроку англійської мови на тему «Природа і погода», ми розглянемо вправу для відпрацювання такого граматичного явища як *Present Perfect* за допомогою вірша Роберта Фроста «*Acquainted with the Night*».

Мета: розвиток уміння використовувати правильні форми *Present Perfect* і заповнювати пропуски відповідно до змісту поетичних творів.

Тип: умовно-комунікативна.

Вид: репродуктивна.

Режим виконання: письмово.

Інструкція: *Read the poem and fill in the gaps with correct Present Perfect forms of the verbs in the box below.*

WALK	OUTWALK	DROP	LOOK	BE(2)
	STAND	PASS		

1. I _____ one acquainted with the night.

I _____ out in rain—and back in rain.

I _____ the furthest city light [39].

2. I _____ down the saddest city lane.

I _____ by the watchman on his beat

And dropped my eyes, unwilling to explain [39].

3. I _____ still and stopped the sound of feet

*When far away an interrupted cry
Came over houses from another street [39].*

4. *Proclaimed the time was neither wrong nor right.
I _____ one acquainted with the night [39].*

У цьому вірші вживається частково нова лексика, а також є можливість повторення граматичного явища *Present Perfect*. Таким чином, були враховані вікові особливості учнів, рівень мови, програма і тема уроку.

На урок англійської мови на тему «Одяг», ми використали вірш «*My wardrobe*» з метою відпрацювання граматичного матеріалу *First Conditional* і повторення лексичного матеріалу відповідної теми.

Мета: автоматизація граматичних структур.

Тип: умовно-комунікативна.

Вид: репродуктивна.

Режим виконання: письмово.

Інструкція: *Read the poem and choose the correct answer.*

If the summer is hot,

*I _____ wear\will wear\wore
sandals, t-shirt and shorts.*

*But as winter is quite cold, I wear
gloves, scarf and a huge coat.*

*One of my sisters sometimes prefers
a pair of trousers to her skirts.*

If I am sunbathing on the sand

*I _____ won't put on\will put on\has put on
a swimsuit and a cap.*

When it is rainy I wear

a raincoat and umbrella

*It _____ will\was\has been
also be good*

If I wear my rubber boots.

*When I am studying at school
my white overall is always good.*

*If I practice sports
a pair of trainers is also good [38].*

Ця вправа спрямована на перевірку здібності учня вибрати необхідну граматичну форму серед форм, які мають відношення до раніше засвоєного граматичного матеріалу. Якщо учень виконав правильно завдання, учитель може впевнитись, що дане граматичне явище вдало сприйнялось учнем. Так як наше дослідження побудовано на шкільній програмі 9-х класів, варто пам'ятати про так актуальну тему як «Молодіжна культура». Актуальність даної теми полягає в тому, що більшість підлітків завжди цікавлять різні субкультури, їх представники та способи вираження їх ідей. Отже, для того щоб ще більше заохотити школярів до даної теми і зробити уроки граматики ще цікавішими, ми вирішили створити подібну вправу схожу на завдання з комплексу для 8-х класів, а саме за допомогою використання пісень. Так як музика і музичні виконавці є невід'ємною частиною теми «Молодіжна культура», ми вибрали відповідні композиції, враховуючи вікові особливості, інтереси та рівень знань учнів для відпрацювання граматичного матеріалу про «*Modal Verbs*».

Мета: розвиток уміння аудіювання і застосування модальних дієслів у різних поетичних текстах.

Тип: умовно-комунікативна.

Вид: репродуктивна.

Режим виконання: письмово.

Інструкція: *Listen to the songs. Fill in the gaps with the Modal Verbs in the box below.*

CAN	SHOULD	MAY	MUST	COULD	CAN'T
-----	--------	-----	------	-------	-------

1. *The Youngbloods – «Get Together»*

Love is but a song to sing

Fear's the way we die

You _____ make the mountains ring

Or make the angels cry

Though the bird is on the wing

And you _____ not know why [39].

2. *Joan Jett & the Blackhearts – «I Love Rock 'n Roll»*

I saw him dancin' there by the record machine

I knew he _____ a been about seventeen

The beat was goin' strong

Playin' my favorite song

An' I _____ tell it wouldn't be long

Till he was with me, yeah me

An' I _____ tell it wouldn't be long

Till he was with me, yeah me, singin' [39].

3. *Madonna – «Hung Up»*

I _____ keep on waiting for you

I know that you're still hesitating

Don't cry for me

'cause I'll find my way

*you'll wake up one day
but it'll be too late [39].*

4. *The Clash – «Should I Stay or Should I Go»*

*_____ I stay or should I go now?
Should I stay or _____ I go now?
If I go, there will be trouble
And if I stay it will be double
So come on and let me know [39].*

Завдяки цій вправі, ми можемо зробити висновок, що використання автентичних пісень для навчання іноземної мови є відмінним засобом для вчителя, оскільки дозволяє вирішувати відразу кілька завдань. Після роботи з пісенним матеріалом учні здатні застосовувати модальні дієслова в своєму мовленні, збагачують свій лексичний запас та практикують свої навички аудіювання.

Наступна вправа присвячена не менш актуальній темі – «Наука і технічний процес». На сьогоднішній день, і вчителі, і учні не здатні уявити своє життя без сучасних технологій і щодня витрачають більшість свого вільного часу зі своїми пристроями. Тому для тренування граматичного явища *Present Simple*, ми підібрали поетичний текст «*Dear Technology*», який не лише зацікавить учнів своєю актуальністю, а і змусить задуматись щодо ролі гаджетів в їх житті.

Мета: розвиток уміння розрізняти різні граматичні форми дієслів та відпрацювання вже засвоєного матеріалу.

Тип: умовно-комунікативна.

Вид: репродуктивна.

Режим виконання: письмово.

Інструкція: *Read the poem and fill the gaps with correct Present Tenses forms (Present Simple = PS, Present Continuous = PC, Present Perfect = PP) of the verbs in the brackets.*

*Dear technology, you _____ (to start/PC) to ruin our lives
 We're just a little too invested in these laptops and hard drives
 Something _____ (to be lost/PP) and we need to get it back
 We _____ (to lose/PP) the ability to truly feel and interact
 Social media _____ (to hold/PP) us captive and kept us down
 Immersed in a cyber sea, we _____(to start/PC) to drown
 But when I'm far away and I need my loved ones near
 Just a few clicks will show them I care
 But it's hard to wrap emails in ribbons and bows
 What we would do without Facebook and twitter, no one _____ (to know/PS)
 Dear technology sincerity _____ (to become/PP) a thing of the past
 People _____ (to start\PS) looking for love on computer screens so nothing
 _____ (to last/PS)
 Nothing is private, all data is open to the universe
 Chords _____ (to attach/PS) us to the world and that's how we converse
 to these gadgets we've fallen prey
 We need a social media free vacation to get away
 on this journey of life I cant derail from its tracks
 So hey technology, I'm gonna unplug and relax [42].*

Ця вправа спрямована на механічне відпрацювання раніше засвоєного граматичного матеріалу, поповнення нової лексики в словниковий запас учнів).

Мета: розвиток уміння учня застосовувати граматичне явище *Present Perfect Continuous* в усному мовленні.

Тип: комунікативна.

Вид: продуктивна.

Режим виконання: усно.

Інструкція: *Listen to the song. Look at these selected phrases and answer the questions:*

1) *How long has he/she waiting?*

- 2) *How long has he/she searching?*
- 3) *What about you? What have you been doing lately?*
- 4) *How long have you been do it?*

Somehow I just don't want to stay and wait for a wonder

I've been watching, I've been waiting

In the shadows for my time

I've been searching, I've been living

For tomorrow all my life

Lately, I've been walking, walking in circles

Watching, waiting for something [39].

Мета: розвиток уміння застосовувати *Future Tense form*.

Тип: умовно-комунікативна.

Вид: продуктивна.

Режим виконання: письмово.

Інструкція: *Read the poem. Transform sentences using Future Tense form according to example.*

Example: I once wanted to be a princess. – I will be a princess.

I could rule the world, both green and blue. – I will rule the world, both green and blue.

I once wanted to be a princess; I could rule the world, both green and blue.

I once wanted to be a writer; I could write myself a different story, one full of fantasy and mystical views.

But in growing up, my dream job changed to something sincere and true, one that would change my life and save another life too.

My desire is to save others from falling, because everyone needs someone to keep them from falling to their knees.

My dream job is to help those in need because while I'm helping them, they'll be helping me.

I hope to love and care for the diverse.

My dream job is to become a nurse [39].

Отже, після проведеного нами дослідження можна дійти до висновку, що використання поетичних текстів ефективно тоді, коли на уроці чітко організована послідовність етапів роботи. Тому були враховані критерії відбору віршів. Використання поетичного матеріалу дозволяє легше сформувати граматичні і лексичні навички за темами шкільної програми.

Крім того, вірші допомагають у створенні позитивного емоційного фону, що дозволяє підвищити інтерес учнів, піднімає актуальні проблеми і питання сьогодення, спонукає учнів на глибокі роздуми.

ВИСНОВКИ

У процесі досягнення раніше поставленої мети ми змогли вирішити такі завдання теоретичного аспекту нашої роботи.

По-перше, ми ознайомилися з особливостями сучасних методів навчання. За допомогою нового погляду та різноманіття сучасних методів, викладач має змогу творчо підійти до вирішення поставлених перед ним завдань з урахуванням цілей вивчення іноземної мови.

По-друге, в нашій роботі ми розкрили ключові поняття, а саме: «сучасні методи навчання», «граматична навичка», «поетичний текст». Нам вдалося з'ясувати, що формування граматичних навичок містить в собі такі складові як: комунікативна спрямованість, граматичний мінімум, доступність вправ та групова робота учнів. Також ми дізнались, що процес навчання граматичним навичкам складається з декількох етапів: підготовчий етап, елементарний етап, з'єднувальний етап, етап систематизованого узагальнення і останній етап – включення граматичних навичок у мовленнєву діяльність.

По-третє, ми перерахували типи вправ за допомогою яких ми поглиблюємо, розширюємо знання, формуємо відповідні навички та вміння. Ми дізнались, що граматичні вправи можуть бути рецептивного (вправи на сприйняття і пізнання мовного матеріалу), репродуктивного (вправи на використання мовного матеріалу в мові) і умовно-комунікативного характеру.

Практичний аспект нашої роботи містить в собі опис відбору поетичних текстів з метою формування граматичних навичок. Процес відбору поетичних текстів полягає у принципах, які були виділені багатьма методистами. Вони включають в себе принцип автентичності, принцип емоційного впливу та принцип методичної цінності. У своїх дослідженнях більшість методистів приділяють увагу автентичності поетичних текстів. Поетичний текст представляє собою єдність мовних конструкцій, які постають перед читачем у природному для художньої літератури середовищі, адже сама поезія є обов'язковою стороною будь-якої культури. Однак, варто зауважити, що робота

з малими поетичними формами вимагає певного алгоритму, ретельно підібраних видів вправ, а також конкретно сформульованих цілей.

Також у практичній частині був описаний процес створення комплексу вправ до обраних віршів. Вправи, включені в кожен комплекс, відповідали перерахованим раніше етапам формування граматичних навичок. Варто зауважити, що ефективність роботи залежить не лише від різноманітності вправ, а і від дотримання певного алгоритму. Перший етап складається з встановлення мети. Під час другого етапу формується певна стратегія, за допомогою якої буде досягнута мета. Третьому етапу притаманна певного роду дуальність. З одного боку, учні повинні самостійно вирішити раніше поставлене питання, в той час як сам учитель повинен здійснити контроль цього процесу.

Відповідно до обраних віршованих текстів були складені вправи, які сприяли розвитку рецептивних і продуктивних граматичних навичок.

Перший складений нами комплекс вправ був спрямований на формування граматичних навичок за темами навчальної програми для 8-го класу. Відповідно до першої частини нашого комплексу вправ, ми зробили висновок, що прийоми роботи над віршами відрізняються в залежності від поставлених цілей і завдань. Віршований матеріал приносить різноманітність в навчальний процес, створює сприятливу атмосферу, роблячи навчання легшим і цікавішим. Поетичний матеріал допомагає учням в активізації лексичних і граматичних навичок. Ми використали найрізноманітніші вправи для тренування різних граматичних умінь, які допомагають легше запам'ятати і застосувати граматичний матеріал. Другий складений нами комплекс вправ спрямований на формування граматичних навичок за темами навчальної програми у 9-му класі. Другий комплекс вправ показує, що використання поетичних текстів ефективно тоді, коли на уроці чітко організована послідовність етапів роботи. Крім того, використання поетичного матеріалу дозволяє легше сформувати граматичні і лексичні навички за темами шкільної програми. Використання вправ за

допомогою віршів дозволяє підвищити інтерес учнів, піднімає актуальні проблеми і питання сьогодення, спонукає учнів на глибокі роздуми.

Результати проведеного нами дослідження показали, що використання складеного комплексу вправ допомагає досягти більш високого ступеня сформованості граматичних навичок в учнів середньої школи.

Отже, проаналізувавши статті багатьох викладачів та авторів книг, можна дійти до висновку про те, що використання подібного матеріалу дійсно підвищує мотивацію і стимулює учнів до вивчення іноземної мови. Але слід мати на увазі, що саме на подібні заняття очікують учні, але не варто проводити їх регулярно, інакше це перетвориться в рутину.

Таким чином, використання віршів і пісень може стати відмінним допоміжним засобом під час навчального процесу, який урізноманітнить урок і сприятиме ефективності досягнення розвиваючих і освітніх цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абиева Н. А. Роль визуальной оценки текста при его восприятии : [пособие для учителя] / Н. А. Абиева– СПб: Тригон, 1998. – 247 с.
2. Бабанский Ю. К. Избранные педагогические труды / Ю. К. Бабанский. – М. : Педагогика, 1989. – 560 с.
3. Бабинская П. К. Настольная книга преподавателя иностранного языка : [пособие для учителя] / П. К. Бабинская, Е. А. Маслыко. – Минск : Вышэйшая школа, 1999. – 117 с.
4. Берман И.М.Методика обучения английскому языку в неязыковых вузах / И.М. Берман. –М.: Высшая школа, 1970. – 232 с.
5. Бим И. Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и проблемы школьного учебника / И. Л. Бим. – М. : Русский язык, 1977. – 228 с.
6. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам : [пособие для учителя] / Н. Д. Гальскова. –М. : Аркти, 2000 – 165 с.
7. Дегтерева Т. А. Як підготувати цікавий урок іноземної мови: [навч. посіб.] / Т. А. Дегтерева. – М. : ВПШ і АВН, 1963. – 250 с.
8. Зараньска Й. Грамматические рифмовки / Й. Зараньска. – М. : Медиа, 2001. – 132 с.
9. Комарова Ю. А. Использование современного песенного материала в обучении иностранным языкам учащихся старших классов :[пособие для учителя] / Ю.А. Комарова. – 2008. – №4. – С. 34-40.
10. Кузовлев В. П. Вчитель іноземної мови. Майстерність і особистість: [навч. посіб.] / В. П. Кузовцев, Є.І. Пасів, В. П. Царонова. – М. : Просвещение, 1993. – 159 с.
11. Кузьмінський А. І. Технологія і техніка шкільного уроку : [навч. посіб.] / А. І. Кузьмінський, С. В. Омеляненко. – К. : Знання, 2010. – 335 с.
12. Купрянова Г. В. Групова та самостійна робота учнів при освоєнні граматики / Г. В. Купрянова.– 2001. – № 6. – С. 26-33.

13. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: [навч. посіб.] /Л. С. Панова та ін. – К.: Академія, 2010. — 328 с.
14. Миньяр – Белоручев Р. К. Методический словарь. Толковый словарь терминов методики обучения языкам / Р. К. Миньяр–Белоручев. – М. : Высшая школа, 1996. – 240 с.
15. Миролубова А. А. Питання контролю навченості учнів іноземної мови / А. А. Миролубова. – К. : Титул, 1999. – 112 с.
16. Михайлова О. Е., Шендельс Є. І. Довідник з граматики німецької мови для старших класів середньої школи / О. Е. Михайлова, Є. І. Шендельс. – М., 1981. – 304 с.
17. Митюгина Т. Г., Соловьева Ж. В. Методические приемы использования песен и музыкальных презентаций на уроках английского языка : [пособие для учителя]/ Т. Г. Митюгина, Ж. В. Соловьева // Английский язык в школе. – 2014. – № 1 – С. 67-68.
18. Мірошник І. В. Вправи для формування англомовної граматичної компетенції в учнів початкової загальноосвітньої школи / І. В. Мірошник // Іноземні мови. – 2011. – №2. – С. 37-39.
19. Носонович Е. В., Мильруд Р. П. Критерии содержательной аутентичности учебного текста / Е. В. Носонович, Р. П. Мильруд // ИЯШ. – 1999. – № 2. – С. 23-28.
20. Павлова Е. А. Стихи и рифмовки на уроках иностранного языка эффективное средство усвоения языкового материала / Е. А. Павлова // Иностранные языки в школе. – 2009. – № 2. – С. 25.
21. Поллок К. Дж. Стихи английских поэтов / К. Дж. Поллок, М. С . Зими́на. – М. : Бином-Пресс, 2006. – 112 с.
22. Рачок Т. П. Работа над стихотворениями на уроках английского языка : [пособие для учителя] / Т. П. Рачок // ИЯШ. – 1999. – № 2. – С. 21.

23. Рогова Г. В. Методика обучения английскому языку на начальном этапе и в средней школе: [пособие для учителя] / Г. В. Рогова, И. Н. Верещагина. – М. : «Просвещение», 1988. – 224 с.
24. Романовская О. Е. Методика работы с музыкально-поэтическим фольклором в курсе обучения английского языка в школе : [пособие для учителя] / О. Е. Романовская // Иностранные языки в школе. – 2008.–№ 8. – С. 16-17.
25. Салистра І. Д. Нариси методів навчання іноземним мовам / І. Д. Салистра. – М.: Вища школа, 1966. – 252 с.
26. Степанов Ю. С. Язык и наука конца XX века. Сб. статей / Ю. С, Степанов. – М.: РГГУ, 1995. – 432 с.
27. Тер-Минасова С. Язык и межкультурная коммуникация / С. Тер-Минасова – М. : Слово, 2000. – 624 с.
28. Фурсенко С. В. Грамматика в стихах: Веселые грамматические рифмовки английского языка / С. В. Фурсенко – Спб.: КАРО, 2006. – 160 с.
29. Чеклецова, Е. И. Формирование грамматических навыков на начальном этапе обучения иностранному языку в школе / Е. И. Чеклецова // Молодой ученый. – 2016. – №7. – С. 74-75.
30. Щукин А. Н. Современные интенсивные методы и технологии обучения иностранным языкам: [пособие для учителя] / А. Н. Щукин – М.: Филоматис, 2008. – 188 с.
31. Harmer, J. The practice of English Language / Jeremy Harmer. – Longman, 2003. – 317 p.
32. Cameron L. Teaching Languages to young learners / L. Cameron. –Cambridge University Press, 2001. – P. 32
33. Murphey T. Music & Song / T. Murphey. – Oxford University Press, 1992. – P. 130-131.

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ

34. Английский по методу Callan. [Электронный ресурс] – Режим доступа до джерела : <http://smile-school.kiev.ua/anglijskij-po-metodu-callan.html>
35. Кузнецова Г.П. Традиции и инновации в методике преподавания иностранных языков [Электронный ресурс] / Г. П. Кузнецова. – Режим доступа до джерела : http://www.rusnauka.com/16_PN_2016/Philologia/1_212281.doc.htm
36. Лекції з дисциплін мовознавчого циклу і методики їх навчання. [Электронный ресурс] – Режим доступа до джерела: https://subject.com.ua/article/philology_5/3.html
37. Новый словарь методических терминов и понятий. [Электронный ресурс]– Режим доступа до джерела: https://methodological_terms.academic.ru/320
38. Clothes poem worksheet. [Электронный ресурс] – Режим доступа до джерела: https://www.eslprintables.com/reading_worksheets/poems/Clothes_poem_435663/
39. Lyrics training [Электронный ресурс] – Режим доступа до джерела : <https://lyricstraining.com/>
40. Lesya Ukrainka, Contra spem spero. [Электронный ресурс] – Режим доступа до джерела : <https://sites.google.com/site/englishteachers68/cikava-anglijska/audiomateriali>
41. Macfadyen S., Different Methods of Teaching Grammar. [Электронный ресурс] / Sarah Macfadyen / Grammar. – Режим доступа до джерела : <https://www.inklyo.com/methods-of-teaching-grammar/>
42. Kay-Ann, Dear Technology. [Электронный ресурс] – Режим доступа до джерела : <https://hellopoetry.com/words/gadgets/>
43. Roald Dahl, Little Red Riding Hood And The Wolf. [Электронный ресурс] – Режим доступа до джерела : <https://www.poemhunter.com/poem/little-red-riding-hood-and-the-wolf/>

44. Robert Frost, Acquainted with the Night [Электронный ресурс] – Режим доступа до джерела : <https://www.poetryfoundation.org/poems/47548/acquainted-with-the-night>